

Wigastatud sõjameeste häälekandja Inwaliid.

Ilmub kaks korda kuus.

Tellimise hind postiga kolme kuu peale Mrk. 50 Pn. —
Wigastatud Sõjameeste Ühisuse liikmetele Mrk. 30 Pn. —
Wäljamaale Mrk. 5 kallim.

Üksik nummer maksab 10 marka.

Kuulutuste hind kaantel: esimesel leheküljel 5 marka, sees ja
wiimasel leheküljel 3 marka millimeeter teksti weeru laiselt.

Tellimisi ja kuulutusi wõtawad vastu kõik wigastatud
sõjameeste ühised ja raamatukauplused.

Toimetus ja talitus asub Tartus, Küütri uul. nr. 3, telefon 382, postkast 88. Toimetaja kõnet. kella 11—1. Talluse asja-
ajamine 9—1 ja 4—7 õhtul.

1. aastakäik.

29. augustil 1920.

Nr. 4.

Aastapäewa puhul 29. augustil 1920. a.

Rõik on waitne, nii hualik waga! Ei häälitse elurõõm, ei hõiska eluküllus... Ja ei ole walguft! Hall widewik roomab nagu külm udu üle maa... Elu tarretab ja haljad lehed langewad põõsalt ning puult. Muru wõtub neid saladuslikelt vastu...

Ma huitan hääletu yö fisse ja mu hüüe effib ümber kui wärisew kaebus pimeduses, üfsilduses ja ei leia wastutaja.

Kolm pikka, walurikast aastat on mööda. Wäsimata tegewuses algab Cesti Wigastatud Sõjameeste Ühisus 29. augustil oma neljandat tegewuse aastat.

Inwaliidide elus saadetakse teda niisama waitfekt mööda, kui eelmised harilikud päewad, ilma hõisketa, ilma paraad-käiguta, ilma meeleanaldusteta, ilma kodanikkude poolt mälestamata.

Uga wigastatud Cesti kangelaste hull: Türgi-, Jaapani-, ilma- ja Cesti wabadus-sõjast osawõtjad, teie teate seda päewa, mõistate teda mäletada ja austada, mõistate hinnata oma teeneid rohkem kui need, kelle kohus see oleks.

Ras on ununenud Türgi sõja muinasjutud kuulsatest Plewna kangelastest, 1904 ja 1905 aasta punased päewad, kui palwetafid wanakesed Cesti emad waitfjetel õhtutel oma poegade eest, kes olid läinud üle Siberi lagendikkude Mandshuria lumewäljadele, ja kui kaastodanikkude soowil lilled ja muusika saatel tallutati neid jakslaste vastu.

Ei ole wist ununenud kodanikkude mee-

lest kuulsad enamlaste weresaanad, millest nende päästjaks oli Cesti sõdur. Ei ole ka ununenud sõduri meelest kodanikkude lubamised ajalehtede weergudel, kus lubati nii palju neile, kes oma elu ja terwist läksid ifamaale andma, ifamaal elawate kodanikkude õiguste eest.

Pole ununenud ägedad wõitlused, mida mõni aeg Cesti rajal, Cesti ifeseiswuse eest peeti, millest osa wõtsid wigastada saanud, kangelastena lahingu tulle minnes, raudse waenlase vastu palja rusika ja Kalewi meelega, katmata ja warustamata olles.

Ei ole suudetud unustada neid kuulsaid nimesid, mida wiimasel ajal waimustusega mäletati, nagu polkude ja linnade wabastamise päewade puhul. Nendega ühes ja kõigis neis paigus wõitles meie noor rahwawägi ja oma ennastjalgawa wahwusega purustas jagedasti künned korrad tugewama waenlase.

Ujalooline waenlane Landeswehr löödi Wönnust Riia wärawateni. Pihkwa all ja Narowa kallastel warisefid wihastes wõitlustes meie kuulsde all tihedad waenlaste read, mille tõttu wõitfime kaua igatsetud rahu.

Teie, kangelased, kelle tegudest ja nime-dest maailma kõrwad kuulnud, te jätsite endist mälestuse rahwa hinge ja ajalooraaamatu weergudele kustumata tähtedega pühad kirjeldused weristest sõjapäewist.

Oma rinnaga wabastafite maa, mille wäljad teie werega wäetatud ja lunastatud wabaks tuhandete noorte eluga.

Sellades, wärsketes haawades wiibite niid unustuses, wileksusesse paisatud kerjustena nende sekka, kelle eest andsite teie „kõik“.

Cesti wabariigi kodanikud ja riik on unustanud oma kangelased, kelle teened hindamata kõrgusel.

Nähes seltskonna ja riigi tänutundmatust, kogusite teie, awaldasite üksteisele seltsis oma walu ja puudust. Olite waitsed ja suuremeelsed nagu alati. Usutasite ühifuse, et kogu koguda kõiki, kes oma teha üffitud osad: käed, jalad ja nägemise on jätnud lahinguwäljale, et ühifel nõul ja toetusel elupuuduste wastu wõidelda, ise omale wõimaluste muretsemiseks elu edasi jattamiseks.

Kolm rasket aastat on ta nii kestnud, kolm pikka elu sügisööd...

Ruid, kangelased! Ürge kohtuge, et riik ja kodanikud teid on unustanud, et tulewiku

25./VIII. 20. a.

taewas weel pilwis, et ühtegi heledat elu wilksatawat hõbetähte tas näha.

Mehinege Teie! Toetage ühifuse peale. Tema tahab ja loob teile teie tahtmist ja toetust mööda uue elu, mille kuldne koiduwalgus terwitab teie soowe ja juhüib elu läbi möllawate elumure tormilainetest, neisse õigustesse, mis teie pävalt.

Miks leinad siis süda ja nutad kaebades walupisaraid?

Kangelane! Siruta end wõimsas lootuses ja raputa kurbuse ahelad maha. Sa tea, et kalju koorma all kaswab kangelane.

See wõidab, kel sikkust, kel murdmata mehifus tegusid ehib ja kel on püüd kui paenduw teras, mis surwe all katki ei murdu...

Weel hommiku tund ja inimlik õigus lord ometi wõidab!

Sing oota, looda ja wõitle!

A. Swan.

Täitke lubamine.

Cesti riik on praegu alles loomisel, ta ei ole weel õiguslikelt iseseiswaks tunnistamist suurte rahwaste poolt leidnud. Meie seisame alles poole tee peal. Sult sammusid on weel teha, enne kui wõib olla, lõpustihile jõuame. Tähendan siin „wõib olla“, sest eesrinnas sammujate kodanikkude tegewus, meie riigi majanduslike ja sotsiaalelu küsimuste otsustamine ja täitmine lasseb seda „wõib olla“ efile tulla ja äratub arwamist, et eesrinnas sammujatel enestel usku ei ole meie riiklike iseseiswuse tunnistamiseksse suurte rahwaste poolt. On wastutusriikastele kohtadele asunud inimesed, kelle tegewuse kohta lähema ehk pikema aja jooksul nähtused nähtawale tulewad, mis nende tegewõimetust ehk riiklike iseseiswuse kättesaamise usu puudust tõendawad.

Siin tekib küsimus, kui riiki iseseiswusele wiijate tegurite tegewus seda näitab, kas meil riikline iseseiswus üleüldse on soowitaw ja kas ei oleks parem mõne suure riigi prowintfina edasi elada, kui meil omal riigi walitsemiseks andi ei ole. Tähendatud arwamisele tulewad harilikult need, kes riiki moodustawate inimeste tööd ja tegewust lähemalt tähele on pannud ehk kes riigi elundite — amet asutuste — tegewusega lähemalt kogu on puutunud. Peab üttelema, et niisugune arwamine seisab wale alusel. Elus püüawad kõik isiklike iseseiswusele, kuigi iseseiswalt elades inimene neid elumõnususü tunda ei saa, mis tal teisest ärasolenwalt wõimalik oleks saada. Perekonna liige wõtab perekonna liikmete kaswatuse raskused wabatahtlikult oma kanda, lahkeb perekonnast, loob uue perekonna ja on alalised nähtused, kus inimene palgalisena — teise käsualusena — kõige paremates elamise tingi-

mistes asudes sellest loobub, asub palju halwematesse elamise tingimistesse, kus mitmesuguste eluraskustega wõitlust tuleb pidada, aga selle juures enese olemisega palju rohkem rahul on kui enne.

„Jalad oma laua alla“ — on alati eestlase häädsõna olnud ja on ka weel praegu.

Meie hiilgawam tulewik jõuab ainult siis kätte, kui meie riiklike iseseiswuseni oleme jõudnud. Meie kõikide siht ja püüe peaks olema, eesmärgile jõuda. Selle teostamiseks peab kõik jõud tööle rakendatama. Peab asetatama kõik riigi kodanikkude kihid niisugustesse elamise tingimistesse — jalutud, kätetud, pimedad, kurdid jne. — et meil wõimalik oleks isiklikele iseseiswusele jõuda, mis oma korda riiklikele iseseiswusele jõudmise tingimiste täitmisele hoogu annaks.

Meie rahwas on üleüldiselt poliitiliselt kaswatamata. Selle tagajärjel tulewad nähtused awalitüks, mis kodanikul wõimalust ei anna isiklikelt iseseiswaks saada.

Siin peab tähendama (ehk küll poolleti wastumeelselt), et poliitilise kaswatuse puudusel oleme saanud omale walitsema wõimu Usutawa Rogu näol, kes ei ole suutnud kodanikkudele isiklike iseseiswuse kättesaamise eeltingimisi paremaks muuta kui see aastate eest ennem oli, waid weel mõnest küljest koguni halwemaks.

Põhjust selleks on annud see, et kõige parema tahtmise juures, mis Usutawal Rogul riiklike elu uuenduste teostamisel on olnud, puudub tal eluawalduste tingimiste tundmine. Inimesed, kes Usutawat Rogu moodustawad, peawad eluküsimust enne tundma õppima, kui nad selle kohta suudawad

seisukohta võtta. Tegelik elu ei oota järel kõmpijaid ja liigub oma rada ilma puhkamata edasi, mis riigi majanduslikult elu alla mäge weeretab. Majanduslike elu alla mäge minet talistob riigis sotsiaalsete uuenduste elluviimist.

Ma ei taha siin muid küsimusi puudutada, kui ainult riigi kodanikkude ühiskonna vastu kohuse-täitmise puudumise küsimust.

Rui madalale kodanikkude juures kohusetunne on langenud, seda peegeldavad mitmesugused juhtumised riigi usaldusmeeste tegemuses. Toon näituseks kats ajalehtedest läbitäinud teadet:

"Paul Pinna, kellele haridusministeeriumi kunstiosakond väljamaale spereifits toetussumma määras, sõitnud Wenemaale, kus ta, nagu see harilik, äri tahtnud teha, aga selle tagajärjel enamlaste kätte finni sattunud. Suure waewaga pääsnud ta lahti, äri jäänud tegemata. Kas Eesti näitekunst selle läbi võitnud või kaotanud, ei tea velda".

"Tall. Teat." nr. 182. ja teine teade:

"Enamlaste küüsi langenud on neil päevil Wenemaal Eesti kurjeer R o t k a s, kes oma diplomaatilisi õigusi äritegemiseks kurjasti oli tarvitanud.

Rotkas oli Tallinnas tähtsamate asjade kohtu-uurijaks".

Misugust arvamist tekitawat rahwa seas niisugused teated, see peaks igal inimesel, kes rahwaga kokku puutub, teada olema. Võib olla, et tähendatud teated kaotaksid enese mõju õige ruttu, kui meil kodu piirides niisugused juhtumised igapäevaks teks ei oleks muutunud. Kunst ja seadus spetuleerivad. Siin võiks küll tähendada, et sarnased nähtused võivad kõige eestujulisema asjaajamise korra juures nähtavale tulla. Rui kunsti edendajad ja riigi seaduste täitmise järele walwajad awaldavad kuldumusi kõige pühematele elu nähtustele, misugustele eelarwamistele ei anna siis põhjust teised ametiajatused, kus hariliku kodaniku arwamise järele kõige laiemad wõimalused on spetuleerimiseks ja muuks „alt aisa“ lõõmimiseks.

Rui madalale kodaniku kohusetunne on langenud, seda tõendawad ka ajalehtedest läbitäinud teated wäärnähtuste üle, mis riigi kaitse-sõjawäe poolt ühel eht teisel juhtumisel on ilmsiks tulnud. Mingisugune kaos walitseb riigi elus. Puudub järjekindlus riigi eluawalduste juhtimises.

Et kodanikkude kohusetunne nii madalale on langenud, tuleb suurelt osalt ilmasõja ja järgneva wabadussõja arwele kirjutada. Läbielamised, mis inimesel kuulirabe all tunda tuleb, on sünnitanud inimese hinges tõrralageduse, on häwitanud temas igasuguse kõlbluse mõiste, on inimeses efsle toonud seltskonna moraliteedi mõjul warju pugenud metflikud instinktid.

Neil tuleb kõige energilisemad abinõud tarwitusele võtta, et neid wäärnähtusi häwitada. On tarwis leida uued abinõud, mille abil kodanikus kohusetunnet ühiskonna vastu äratada. On tarwis awada kõige laiemad wõimalused kodanikkudele isiklike iseseiswuse kättesaamiseks. On tarwis sünnitada määruised ja seadused, mis kodanikkudelt täit-

mist wõiwad leida. Ja niisamuti tuleks wõimudel seaduste ja määruste elluviimisele asuda, mis üht eht teist kodaniku kihti puudutawad. Ilmasõda ja järgneva wabadussõda on sünnitanud uue kodaniku klassi, kelle liikmed ennem mitmesuguste eluülesannete täitmisel olid, kes nüüd saatuse karmuse mõjul omandanud ühesugused huwid. Nad on, kehaltis ja waimlist wigastusi saades, kaotanud isiklike iseseiswuse ja on omandanud seltskonna kaastundmust äratawa elemendi omaduse. Need on wigastatud sõjamehed.

Eesti Malewa wõrdlemata waprus, üksmeel ja eneseohwerdamine oli, mille vastu purunesid kõik, niihästi Wene nõukogude riigi kui ka Saksa parunite Landeswehri tormijooksud. Eesti rahwäe mehemeel oli see, mis pani aluse Eesti iseseiswuse püüetele, aitas Eesti rahwale raha kätte wõita ja andis wõimaluse koduolijatele rahulikult töötada riigi majanduslike jõukuse tõstmiseks.

Smetegusid tehes on Eesti Malewa kuulsus kaugele üle kodumaa rajade ulatanud, wõites lugupidamist kõigi kultuurirahwaste juures, millega meie iseseiswusele jäädaw alus on pandud.

Rangelaselikus wõitluses on paljud Eesti paremad pojad waenuväljadel surma leidnud ja paljud on wigastatutena sealt tagasi pööranud

Raskeid wigastusi saades on palju Wabariigi kodanikke töowõimetutena rahwa hooletande alusteks saanud. Eesti rahwa aukohus peaks olema neile, kes endi terwise jäädawalt Eesti parema tulewiku heaks ohwerdanud, nende kurba saatust kergendada ja neid isiklikele iseseiswusele wiia. Kodanikud, kelle kätte on usaldanud rahwas oma tahtmise teostamise Asutawa Rogu ja walitsuse kujul, peaks teostama rahwa tahtmist, mis on efsinenud seaduste ja määruste näol wigastatud sõjameeste kohta.

Riik on wigastatud sõjameestele pensiooni määranud, kuid ei Eesti ei ka ükski teine riik maailmas ei ole suutnud ja ei suuda abiandmist oma seadustes tarwilisele kõrgusele wiia. Seda ei nõua ka wigastatud sõjamees, riigi raske majanduslike kitsikuse pärast. Waid ta tuletab meele, et saaks täidetud korralikult see wäike osa, mis on rahwa poolt lubatud, sest selle abil loodab ta omale isiklikult iseseiswust wõita.

Rui waatame, kuidas lugu tõepoolest seisab, siis peab tunnistama, et rahwa tahtmise teostamine on usaldusmeestel täitsa unustusesse jäetud ja wõimukandjad kasutawad aega, et omawahelistes intrigeerimistes aega mööda saata.

Et meil wigastatud sõjameeste isiklikele iseseiswusele aitamine ja sõjast ojawõtnute kodanikkude kohusetunde tõstmine wiimasele plaanile on jäänud, tuleb ka rahwa poliitilise kaswatuse puuduse arwele kirjutada.

Asutaw Rogu ja walitsus on rahwa sünnitus, sellega ka walitsuse wõimu moodustawad ametkonnad rahwa sünnitused. Rahwas on oma arwamise järele kõige paremad pojad walitsuse wõimu juure asetanud, sellepärast peaks nad ise oma

Kohusetäitmisega rahwa liikmetele eeskujude andma. Wõiks tuhandeid näitusi tuua, kui hoolimatalt wõimuehitajad oma ülesannete täitmisel on.

Wigastatud sõjameeste eest hoolitsemine ei ole wähest nii tähtsusetu asi kui seda wõimud omale ette kujutawad. Wigastatud sõjameeste wilets seisukord äratub alati ühiskute inimeste juures kaastundmust, aga ühiskul kodanikul puudub kõlbline jõud teda wiletsast seisukorrast wälja aidata. Kui raske on inimesel armuandi anda wigastatud sõjamehele, sest ta teab, et wigastatud sõjamees ei ole loobuse sünnitatud wärdjas, waid on ühiskonna huwide eest wäljas olles kaotanud oma terwise. Ka raske on wigastatud sõjamehel wastu wõtta uulitsal armuandi. Ta teeb seda ainult äärmistel juhtumistel, kui nälg ja puudus teda seda tegema sunnivad. Toetust peab antama õiglase tasu

näol selleks, et tal uuesti wõimalus awaneks isiklikele iseseiswusele jõuda.

Wigastatud sõjameeste eest tegelik riiklike hoolikande puudus ei jäta oma mõju awaldamata nende kodanikkude kohusetunde langemise peale, kes möödaläinud sõdadeft kannatamatalt on mööda pääsenud. Missuguse tundega lähewad noored kodanikud, kui see tarwilik oleks, tuleliinile, kui nad oma filmaga iga päew peawad nägema wiletsust, mis sõda on inimesele toonud.

Sõjamehele lubati sõjaajal maad, lubati peale sõda teenistust ja töowõimetu inimese wääriline eluülespidamine. See kõik on kõlawateks sõnadeks jäänud!

Tahetakse, et riigi majandusline elu edeneks, kodanikkude kohusetunne terweneks, peab kõrwale pööklemata lubadused täidetama. Siis... saawutame meie riiklike iseseiswuse jäädawalt.

Kaks sonetti.

Taidur Balder Toomasbergi mälestuseks.

Külm hommik ju! Me sõidame kõik reas

Ja wäsinud me pikkist lahingist!

Ju palju langenud on meie seast,

Kuid ikka wallatud me wõitlustuhingist!

Meil pole luulet — kurb on talwne maastik!

Me ümüstused werre mattuwad!

Teel palju laipe on — neil nägu wastik —

Me mõtted Toonelasse tõttawad!

Kuid edasi käib sõit nii wallatu

Me wõidutung on suur, on wõrratu —

Sest kangelasi palju meie seas!

Ilm fuuline ja sajab wärske lumi,

Me silmi wäsimusest sulgub uni,

Kuid kindlalt, taidur, sammud meie reas!

5. XII. 19.

2.

Eel mäe harjal küla on nii salalik

Ja kangelasi waldab wõitlustung nii imelik:

Wist lüüa tuleb lahing siin nii walju,

Et elawaid me reas ei jää wast palju!

Üks minut! Unemaa me ümber muutus põrguks,

Käis ragin pääsdest ja hüüdis maksim, lews,

Kõik orud, mäed meil saiwad surma wõrguks,

Sest osawasti meile aset oli pääs!

Käis lahing tund ja kaks ja kolm ja kümme,

Kes langes meist, sel laip jäi maha lumme —

Sest kangelased olid meie seas!

Siis waimustas me ridu wägew hüüd:

Ta põgeneb! Me wõitnud nüüd!

Kuid taidur! Sind ei olnud enam meie reas!

Endel Armariõn.

Inwaliidid kaebawad.

Wastik on kuulda, kuidas mõned otsustuswõimetud inimesed, kel muud ei puudu kui tööhimu, wirisewad ja walitsust süüdistawad, nagu oleks walitsuselgi neile muud nõu anda, kui tööd teha ja ise mees olla. Walitsus peaks jumalatest loos seisma, ja pealegi weel kergemeelsetest jumalatest, kui ta suudaks meie maast logardite õnne-maad teha. Uga kibe on kuulda, kui kaebawad need, kelle eest hoolitsemine peaks walitsuse esimene mure olema — meie inwaliidid. Kas terwis, mille need mehed oma kodumaale ohwerdasid, nii palju wäärt ei ole, et õnnetud ühes oma perekondadega süüa ja ihulatet saaksid? Sõnadega meie walitsust selle wastu ju ei waidle: Mutawa Rogu poolt on juba mitme kuu eest ühiskajaliselt määrusedki wälja

tõttatud inwaliididele abiandmiseks, aga sõnadega ei saa kedagi toita ega katta. Kellele on paberitwinnadest, mis nende määruste elluwõimiseks senini on täis kirjutatud kasu olnud, peale kantselei ametnikkude? Urwan, wiimaste peale on senini küll rohkem kulutatud, kui inwaliidide peale, kellest ainult 23 meest (sic!) toetust on saanud ja needki ainult erakorralist toetust pensioni arwel. See wõimalik wabandus, et toetussummad puuduwad, ei kõlba siin kuhugi: puudugu summad ennem iga muu, aga mitte sellele asja jaoks. Wähendatagu ennem terwete palka (olgugi, et need palga kõrgendust nõuawad), aga tasutagu wõlg inwaliididele, kui ei taheta, et meie maa sarnaseks ülekohtu pesaks saab, kus raswaläinud marodöör ifamaa päästja peale

ülevalt alla waatab. Selle ülekohtu kõrvaldamiseks peaks riigi aparaat rutem töötama, muidu, võib olla, liialtse teda kui kõlbamatat puruks. Argu arvatagu ka, et see asi ainult invaliidide huwitab. Iga rahwawäelane, kes wäeliinil olnud, tunneb ennast sellest ülekohtust walusalt puudutatud

Eartus, 21, 8, 20.

Wiimased sündmused.

Meie riigi elu korraldustöö, mis augusti-kuu algul paljudele põhjust andis mitmesuguste kahtluste tekkimiseks tulewiku suhtes, on wiimaste teadebde järele omandanud harilikku elu ilme. Peale walitsuse kriisi lahendamise lahtipuhlenud streigid on raugenud, mis tunnistust annab Eesti kodanike kodaniku rahwusetundest. Nagu walitsuse esitaja teadaandest ajakirjanikkudele näha, on streigi õhutamise tagamõte olnud puhas poliitiline. Streigi algatajad ja õhutama on ühenduses olnud nõukogude paradiisi õnnistuse andjatega ja on tahtnud teostada nõukogude wabariiki. Walitsuse poolt on nõukogude himulistele kõige soojemalt wastu tulnud ja on muretssetud nendele õige kerge tel tingimistel paradiisi pääsemine. Streigi algatajad 63 inimest on üle piiri Wenemaale saadetud.

Wiimaste teadebde järele on streik, mis riigi majanduslike elu häwitajaks oleks saanud, raugenud ja töö igal pool alanud.

Teisels tähtsamaks sündmuseks oli Balti riikide konverentsi kokkuastumine, mis algas oma tegewust 6. augustil. Balti Liidu teostamiseks, et liitumises piiririikide olemasolemist kindlustada ja ühiselt majanduslike elu tõstmiseks abindusid leida. Balti riikide konverentsist wõtawad tegelikult osa, Eesti, Soome, Läti, Leedu, Poola ja wiimaste teadebde järele ka Ukraina esitajad. Konverentsi wiimastel koosolekulatel wõeti wastu konwentsioonid sanitaar-olude ja teaduslike asutuste wahekorwade ja kultuurihuwide kaitse kohta.

Eesti riigi de jure tunnistamise kohta liitlaste poolt wilksatawad wahete wahel teated ajalehtedest läbi, aga akt on ifka tulemata.

olewat, nii on neid ühised kannatused sündinud; nad teawad, et õnnetute invaliidide saatus igalühel neist tabada oleks wõimud. Argu istutatagu meie malewasse pettumust, wastasel korral võib juhtuda, et teinekord sõjatrumm kedagi enam wälja ei too.

E. Kottlöw.

Eesti-Läti piiriküsimuse lahendamises, mis omal ajal kogu tähelepanemist oma peale tõmbas, olbaks nii kaugele jõutud, et piirijoone kohtadel kindlaksääramisele on asutud.

Loiduainete kriisi lahendamiseks, on „Post.“ teatel Inglismaa 260,000 naelsterlingi ja Daanimaa 1,200,000 krooni määranud Eestile. Kogu tähelepanemist on tõmmanud enese peale sündmused Poolamaal. Wene sõjawägede pealetungimisel olid Poola wäed taganenud juba Warsawini ja iga minut oodati Warsawi langemist. Liitlaste tungiwa nõudmise peale algasid wenelased wastu tahtmist rahuläbirääkimisi just tol ajal, kui wenelastel wäerinnal edu oli.

Nüüd on Poola-Wene wäerinnal jälle pööre tulnud ja õige põhjalik. Wene punased wäed on põgenema lööbud ja ligi sada wersta tagasi paisatud ning osa Wene sõjawäge, kes põhja pool Warsawi poolakatele selja tahta tahtis tungida, on ümber piiratud. Moskwas on lüüasaamine Poola wäerinnal ja Wrangeli edastungimine ärewust sünnitanud ja seisukord tõsiselt tunnistatud.

Ühes Poola sündmustega on uuesti kuulda wale tulnud enamlaste kukutamise wõimalused.

Kas Poola wägede edu rahwastele rahuliku elu kindlustab on teadmata. Poola sündmused on ka Lääne riikide sisse elu peale rahustawalt mõjunud. Teated, mis omal ajal põhjust andsid enamlastele enamuse teostamise sisse Lääne riikides uskuda, on tulemata.

Soome-Wene rahuläbirääkimistega on algus tehtud. Üksikud komisjonid tegewuses.

Eesti Wabariigi Wigastatud Sõjameeste Ühisuse osakondadele, Propaganda toimekonnale ja häälekandja „Invaliid'i“ toimetusele.

Lugupeetud kaaskodanikud — E. W. Wigastatud Sõjameeste Ühisuse liikmed!

Täna on kolm aastat sellest mööda, kui meie kodumaal wigastatud sõjameeste ühisuse tegewusele alus pandi, see oli 29. augustil 1917. a.

Esimest korda meie kodumaal astusid sellel päewal Tallinnas pritsimaja saalis inimesed kokku, inimesed kes läbi käinud tules ja werest, et asutada oma ühisust, milleläbi loodeti neid põlewaid päewaküsimusi lahendada, mis invaliidide elus juba tol ajal ennast walusalt tunda andsid.

Invaliidid, kes 29. augustil 1917. a. Tallinnas pritsimaja saalis koos olid, tunnistasid ühemeelselt, et tarwidus wigastatud sõjameeste ühisuse järele on suur. Sel päewal asutati Eestis esimene wigastatud sõjameeste ühisus. Sellest ajast peale on ühisus, wälja arwatud 1918. a. Saksa okkupatsiooniga, mil ühisuse tegewus katkestatud sai, oma tegewust jatkanud ja kuni tänini üle kodumaa end tiheda osakondade wõrguna laiali laotanud.

Mis orstarbeks on wigastatud sõjameeste ühisus asutatud, see on igal liikmel selgesti teada

Niisamuti on ka teada ühifuse põhikawatsused ja nõudmised, mis avaldatud ühifuse 1. ja 2. kongressil 1919. ja 1920. a.

Uga waatame, kas on neil kawatsustel ja nõudmistel tagajärgi olnud? Siin peame lahjaks tunnistama, et mitte, wälja arwatud see, mida omal jõul olemel suutnud teostada, kuna walitus oma korralduste ja seadustega invaliidide seisukorda kindlustada pole suutnud. Wäljaantud puudulikud ja ühekülgsed seadused ootawad elluwiiimiseks paremaid aegu!

Seda ära nähes, et ei walitus ega ka feltskond invaliide ja nende ühifust ei mistiks ei pane, jäid 1919 a. algul, mil kättestatud tegewust jatkati, paljudki wigastatud sõjamehed tuimaks oma ühifuse wastu Urweti, et sellest ikkagi midagi tulu ei tule.

Räesolewal ajal aga näitab tegelik elu meile dige selgesti, et ainult ühifel tegewusel on tagajärgi, et ainult tööst, mis ühel jõul tehakse, saadakse wilja. Wõib märgata, et arusaamine wigastatud sõjameeste ühifuse tarwidusest invaliidide keskel suuremal arwul maad on wõtnud kui kunagi enne. Uusi osakondi tekitab ikka rohkem ja rohkem kõigis maakondades. Nende läbi suureneb tegewuse jõud. Selget tunnistust nende wajadusest annawad osakondade ettewõtted abiandmise ja muudel aladel.

Tegelik elu on ära näidanud, et ainult wäsimata edasi rühkides, wäsimata waewa nähes pääsime ja saame kätte oma eesmärgi. Sellest tuleb kindlasti kinni pidada ka tulewikus igalühel wigastatud sõjameeste ühifuse liikmel, sealjuures silmas pidades, et mida arwurikkam meie pere, mida kindlamini meie kottu hoiame, seda rohkem jõuame parandada eneste ja oma kaaskannatajate rasket eluforda.

Digemas tulewikus, kus riigikogu walimised ukse ees seisawad, tuleks ka wigastatud sõjameeste

Tallinnas, 29. augustil 1920. a.

Eesti Wabariigi Wigastatud Sõjameeste Ühifuse Rekkjuhatus.

Tugewate päralt on tulewik.

Seda on näidanud selgesti ajalugu oma sündmustega rahwaste elus, et mida karskem ja kainem on rahwas, seda tugewam tema töös, termem kehafisilisel ja hingeeluliselt. Saatuse ei jäta sarnaste hingesse mitte mõjuwaid jälgi ega kõiguta neid, nende sihtide juurest, sest tugew tahtmine ja arusaamine kõrwaldab temast kalduwused.

Rahwas, kes püsima tahab jääda maailmameere murdlainetes, peab olema kaljuna tugew ja purustamata saatuse tormidest. Peab seisma alusel, mis mitte ei murdu ega mädane.

Eesti rahwas on näidanud eeskuju oma wägewast tahtmisest ja on kalewi waimus seisnud kaljuna aastafajad murdlainete walingute all, on püsinud wõimukana tänaseni.

Pind, mille peal rahwa tahtmine seisib, oli alati tugew ja wärste.

Ühifusel abindusid leida, et meie esitus sealt ei puudus. Selleks on rutuline ühinemine iseäranis tarwilik. Siin ei tohi meie mitte ükskõikseks jääda. See oleks lausa hooletus ja kuritegu iseenele ja oma järeltulijate wastu. Kõik lahkleel peab kaduma, kõik loibus lõppema, kõik jõud selleks koonduma, et meie ka tulewikus saatuse tõugata ja feltskonna kerjusteks ei jääks. Meil on õigus esineda kõigil Wabariigi kodanikkudele lahtiolewatel aladel.

Rogu kolme aastad, eriti käesolewa aasta esimese poole, peale tagasi waadates, peame tunnistama, et on nii paljudgi püütud kätte saada, mida wigastatud sõjameestel õigus on nõuda, kuid kätte on ainult pisut saadud. Minewik ei pea aga mitte tulewikku tumestama, ei pea mitte meilt lootuse wõtma; koguni wastupidiselt — wirgutama tööle peab see kõiki wigastatud sõjamehi. Meie wõiega kirjutatud paistab invaliidide lipukiri: „kõik ühifusesse kottu“, kaasa tuues ka teisi, kes ühifuse poolehoidjad. Seda kindlamini ja paremini organiseeritult suudame endile paremat tulewikku kätte wõita. Ühine jõupingutus tõmbab rasked muremäed paigalt liikuma.

Tuleb unustada kõik meelelibedused, mis ühel ehk teisel wiisil tekkinud. Unname kätt üksiteisele ühifuse kolmandamal aastapäewal, kinnituseks, et ei ole wõimu, mis meid lahutaks, ei põhjust külmaks pealtwaatajaks oma wendade hädade juures jääda, waid meie kõikide ühine eesmärk on: kaaskannatajate — wigastatud sõjameeste — inimesewäärilise olemasolu kindlustamine. See olgu ja jäägu meie wirgutajaks ka tulewikus. —

Selleks soowib kõigile liikmetele, osakondade juhatastele, propaganda toimekonnale ja häälekandja „Invaliidi“ toimetusele kindlat ühtmeelt, wankumata tahtmist ja püsawat tööjõudu.

Eesti rahwas on näidanud maailma wägewate rahwaste kõrwal oma püsivust, sest riigid, mis korra maatera osafid walitsetid, on warisenud pinnalt, mille peal seisid.

Rahusaarena on üles tõusnud kesi hulgu-merd wäikene kalewite kodu ja asunud täiedigulise riigina suurte rahwaste kõrwale uppunud suurriikide asemele.

Ta tahab elada paremini, paremates elutingimistest kui wanasti; lubab ehitada mõistlikumad eluwormid, mis igapäewist elu peab kindlustama, elamist kergemaks tegema ja muretsema kõigile kätte saadawaks õigused, mis sisaldawad ausust ja puhtust.

Ta on aastafadafid elanud lootustes, kandes kustumata ideaalina iseseiswust ja sellele wäsimatalt, sihti muutmataalt jälginud.

Ta ei ole wäsinud pealepuhkend elutormides, ega wälja surunud sadande saatuse karmuste mõjul, waid wiimase aasta sündmused on tunnistajaks tema olemise tahtmises ja rammus. On näidanud, et elab weel Eesti, täis wärskust, eluwõimu ja elamise himu, sest rahwa meel oli murdmata ja terve.

Rahwa tugevus ei olene üksi waimlikest tugevusest. Terwes kehas asub terve waim. Rahwa jõud peitub rahwa kehas ja kehaline jõud on ülem kui kõik muu. Kehalistest tugevusest oleneb tugevus majanduslikes kui ka sotsiaalses elus.

Rahwa jõu tõstmine tõstab töö produktiooni rahwa juures ja on tähtsam kui waluta.

Terwes kehas elab terve waim, sellepärast tuleb hoolitseda rahwa terwise tõstmise ja terwise hoidmise eest.

Wiimaste aastate kestmisel, wiletsuste surwel, poliitiliste kitsenduste kui majanduslikest tarbainete puudumise tõttu, on inimesed hingeliselt kui kehaliselt nõrkenud. Sellepärast olgu riigi kui rahwa enese esimene mure kindlustada oma keha oma tulewiku pärast ja wõibelda energiliselt kehalise nõrgenemise vastu. Sest haiguse läbi saab ritunud inimese õnn ja häwitatud elada tahtmise himu.

Sõda on laasa toonud haigused ja nende läbi peaaegu wigastanud ja sandistanud kõiki.

Ta on ajetanud meie sekka halastemiseväärilised inimeste jätsed, keda sõda oma hammastega närinud. Nad kannatawad kehaliste haiguste ja wigastuste all ja ei mõista endid kuidagi aidata.

Suhanded „sõja-wanaksed“, langenute perekondadest on abitumalt puudustes hinge waalumas. Suurearwulised langenute ehk wigastatud sõjameeste perekonnad uulitsa elusse wistatud kerjama ja elama jarnaselt, mis häbige palgeid punastama sunnib. Waesed lapsed kahwatanud põskedega tahawad toitu ja riidet. Amerika Punane Rist oma kingitustega ei suuda neid kõiki aidata. Wäikeste rinnalapsi ei suuda lesete jäänud emad oma rinnaga küllalt toita, ega neile kõlbulist kaswatust anda.

Noortena warisewad nad juba mulda, ehk kaswawad kudurad ja wiletsad üles. Need on hirmuüsed, mis weel enam inimeste elu ja õnne rikuwad, sellega tööjõudu riisuwad ja majanduslike eluawalduse wäärtusi häwitawad.

Esimeseks sammuks selleks olgu wäsimata ülemaaline wõitlus, piiripanemine wiletsustele ja haigustele, mis päästaks kolku warisemast tulewiku, sest pind, mille peal on rahwas senini seisnud wäliste waenlaste poolt wõitmata, on mädanemas. Eesti Punase Risti hoolekande asutused, warjupaigad ja töökomiteed wõtke seda oma südamele ligemale ja tundke oma otskohest kohustust!

Nimetatud asutused on suutnud meil rahwa terwishoidmiseks wähe ära teha. Isegi rahwarikas kohades puuduwad arstid, arsti abiand-

mise kohad. Mitmekümne wersta tagant on wõimalik arsti abi saada.

Meie maatonna- ja linnawalitsuse hoolekande osakonnad ei suuda neid nõudeid täita, kas arusaamatuse ja tahtmise puudusel, ehk tundwad endid millegis piiratud olewat nende ülesannete täitmises, mis nõuab aeg ja elu tingimised, mille tagajärjel on tärkanud wiimasel ajal üle maa Wigastatud Sõjameeste Ühise osakonnad, mis tunnistawad, et eelnimetatud asutused oma ülesannete täitmise kõrgusel ei asu ja oma hoolaluseid ei rahusta. Nende osakondade töowiljakus näitab, et tarwidus nende järgi on, sest wigastatud sõjamehed tunnewad endid olema temas toetatud ja ühinemine Ühise ümber kasvab iga päewaga.

Siin wõiks ma oma arwamise järele rahwa tähelpanu juhtida asja peale.

Rui on olemas üle maa meil juba Wigastatud Sõjameeste Ühisus oma laialiste osakondadega, kus wigastatud sõdurid mõistawad ise enesesse puutuwaid asju ajada, et oma tulewiku eest hoolitseda, siis peaks seltskond nendele selles laialised wõimalused muretsema. Nende tegelased tunnewad ja mõistawad paremine teiste puudusi, kui need kellel sõjawalud tundmata, kaoks kahtlus, et wõeraste walud tähelepanemata jääwad, sest inimesed, kes asja sees ja wigased, mõtlewad ka alati südamest seisukorra parandamise üle. Oleks soowitam, et Ühisus oma põhikirja muudaks ja oma tegewuse piiri laiendaks. Ühisele allugu kõik sõja kannatajad niihästi wigased sõjamehed kui langenute perekonnad ja waesedlapsed, lesed, emad ja töowõimetud wanakesed.

Osakondade kohus oleks koguda neid. Ühisele ülesandeks luua warjupaik, et tiires korras kõiki uulitsale wistatud ulu alla mahutada, mis aga mitte meie walla waestemaja elust ei lõhnaks.

Warjupaigad asutatagu wanakesele, töowõimetutele, rinna- ja waestelastele ja nende juure haigemajad, ambulantsid, arstid ja õed, kus abi ja juhatust haiguste juhtumisel saada oleks ja haiguste eest hoidmise kohta õpetust antud.

Warjupaikade juures asugu töökohad, kus wõimalik igal terwist wõõda töötada ja muretsetagu tööd eeskätt neile, kes nende hulgast.

Üli on tõsine. Rahwa tulewik on kõikumas poliitiliselt, sotsiaalselt ja terwislikelt, sest pind, mille päl ta asub, on mädanemas.

„Rahwa tulewiku“ ja „rahwa terwise“ hoolitsemine on kõige tähtsam ja see peab ära otsustatud saama parem juba täna kui homme.

Asutused, mis senini ei ole suutnud selles asjas midagi paremat ära teha kui ainult surmast wälja aidata, peawad asjata kulude ärahoidmiseks lõpetama oma tegewuse, et ilma asjata rahwa raha raisata, et rahwast pankrotile wita. U. Swan.

Kodanikud! Astuge E. W. Wigastatud sõjameeste ühise toetajateks liikmeteks.

Inwaliidid, kaitske end ise!

Inwaliidiks nimetan siin iga meest, kes laia-
bele lahinguväljadele jätnud oma keha üksikud
liikmed, kelle waimu terawus on wajunud halli
kaewikute uttu, kelle tahtewõim, enesetunne ja initsia-
tiiv maetud ühes sõpradega wõõrasse mulda.

Reegi ei ole sealt tagasi tulnud terwena. Iga-
üks tunneb, et sõjamehe waimu nüriv laskudetäit-
mine ja oma isiku täiesti ülemuse meelewilla alla
andmine on häwitunud tahtewõimu, on riisunud
elujõu.

Midagi on purunenud sellest pühast ja suurest,
mida mõnedki suurwaimud nimetawad *minak's*.
See on purunenud ja kadunud tagasitulemata!

Purustatuina on endised elujõulised noored-
mehed jõudnud kodumaale, et siin algada uut elu.

Kuid ilusa wastuwõtmise asemel uputab kodu-
maa teid üle alkohooliga, millesse peate uputama
selle wähesegi elujõu, mille päästsite sõjateel!

Ja wastu haigutab teile külm raske wiletsus,
millest pääsmist otsite wiinas!

Inwaliidid! Teadke, et wiin on üks tugewa-
matest waenlase kantidest, mille suurtükid on sihitud
juust teie wastu. Need mehed, kes elasid seljataga,
on loonud omale rahulise isiklise kodu, on alal
hoidnud ka oma tahtewõim. Neil ei tarwitse karta,
et nad end wiinasse uputawad. Neil ei ole ka

15. VIII. 20.

raskeid mälestusi, mis sunniwad kaitses otsima wiina
uimastuses.

Kuid mehed, kes oma paremad eluaastad, oma
jõu ja terwise, oma nooruse on matnud maailma-
sõja väljadele, need mehed tarwitawad täiesti loo-
mullikult wiina uimastust, et wähetäki unustada
raskemaid elupäewi.

Alga loobuge sellest! Roguge kokku oma wi-
mane tahtewõim ja elujõud ning heitke ära need
wangirauad, mida walmistas teile tänuks seesama
kodu, kelle eest teie nii palju kannatasite! Wõitlus
wiina joomise wastu saagu üheks rähfamaiks tege-
wuseks inwaliidide organisatsiooniks.

Uhhinege selles wõitluses kõik, kes on käinud
sõjas ja praegugi wiibivad sõjawäes. Urge arwate,
et inwaliid on see, kes kaotanud käe ehk jala, waid
teadke, et inwaliidid on ka kõik, kes jäänud kehali-
selt terweks, kuid kaotanud oma tahtewõimu ja
elujõu! Ja wiimaseid on rohkem!

Wõtte omaks täielik karstuse mõte ja käige
selle järele.

Kui kodusolijad on awanud wiinamüügi, siis
ei tähenda see weel sugugi, nagu oleks ta tarwilik.
Sõjamehed on loonud kodu ja sõjamehed teawad
ka, mis selle kodu korrahoidmiseks tarwis!

Ja ühisel jõul loogem omale elu-
jõuline karstke kodul!

Endel Armarion.

Hing nutab.

Anton Suurkast.

Mu hing nutab! Ma ei näe tema pisaraid,
aga kuulen tema hoigamist, tema õhkeid, nagu õõfise
tuule soigumisi teadmatuse kõrbes, kus otsata tühjus
ära neelab igasuguse elu häälikuse...

Mu hing nutab! Ma tunnen tema kuuma
elu wärinat ja märkan ahastust, mis kui harutu
hulk wahuseid mere laineid raskele tormi õõl üle
laia weewälja ruttawad — tundmata ranna poole...

Seleda kisaga kuulutab tormilind õnnetust! —

Mu hing nutab ja walu, suur walu, kui kõr-
wetawa leegi hingedõh, tormab elawa elu põlisesse
laande, kus hiljuti alles tõi kewade hommik hõis-

katwat rõõmu ja pani tuhanded lootuse lilled õitsema
ja pungad puhkema.

Nüüd õõkull huikab surma-eelset hüüdi ja
pimedus katob walu meregi kinni!

Kuid walus, o walus on hingel! — Mu hing
nutab ja tihhe leinalinnil warjab ta waadet, mis raskelt
kui surma must lina pilwedest ripub alla ja mässib
enese sisse heledad lootusetähed ning wiimased wälku-
wad, kauged walgusekiired... Ei midagi näe! —

Mu hing on kui suures surmukirstus ja tihhe,
must mure lina mässib end raskelt ta ümber ning
ärdalt nutab mu hing — enese ja inimesoo tule-
wiku pärast!..

Kuidas õpin jälle käima.

Ühejalgse sõjamehe kogemused. S. Winterfeld'i järele Saksa keelest D. B.

(Särg).

Toetaw ehk rippum tomp.

Wäga kasulik haawatule on, kui tema tombu
peale käimise ajal toetada wõib. Tema kõnnak
läheb sellelabi märkja kindlamaks ja meeldiwamaks,
sest tombu toetamiseks tarwitamise läbi wäheneb
tema edasi-tagasi hõõrumine kesta seinte wastu ja
tombu luu, mille peal käiakse, ei muuda oma seisakut.

Igasugused harjutused haigemajas, nagu
lege löömine lapiti käega, laia, paranenud, kuid
alles weel õrna tombu otsa wastu, kindel toeta-
mine tombuga pehmele asemele, on edaspidisele
tombu wäljaarenemisele kasulikud.

Asjatundlikult walmistatud jalal on ruumi
küllalt mitmele toetispadjale (g). Pealmine padi

olgu õhukes, pehme nahaga üle tõmmatud, alumised kujukarwad enesest lihtsaid, wildist lõigatud rattaid.

Algaja ärgu nõudku liig palju tombu otsast, waid toetagu ennast rohkem kinnitõmmatud reiekestale ja säärestest ehipoolele (e). Suba sellepärast ei tohi abijalga tarwitada, millel säärestest mitte kindlast materjalist valmistatud ei ole, ehk mil kest kinnibõbritaw, ehk rihmabega tehtud on, ja selle läbi kõwa põlwe toe eest hoolitsetud ei ole.

Et aga tombu otsast siiski aegamööda ülesliget tundesõhust kaotada, pandagu temale ikka niipalju patju alla, et ta parajasti kergelt nende peale toetada wõib. Aegamööda tuleb neid patju juure lisada, seni kuni lord nii kaugele saab, et õhtul, peale jala päewase kandmise, ülemisel padjal sügaw tombu jälg sisse on wajutatud. See on alles tunnistus selleks, et ka luu tarwilise osa keharrastusest oma kanda on wõtnud.

Kes sunnitud on mõnesugusel põhjusel tompu rippuvalt kandma, ilma, et ta tema otsa peale toetada wõib, waadaku hoolega, et säärestest kõwasti ümber tombu otsa oleks. Algajale (algaja on igauks, kes oma jalga mitte üle kolme aasta kannud ei ole) wõib ka sel juhtumisel jälle ainult sidumist ja sika tarwitamist soowitada, mille läbi wõimalus on tompu täpipealselt kesta jämedusele wastawaks teha. Kui hea sidumise eest ei hoolitseta, tuleb liig palju raskust põlwe kanda, mille läbi tihti werised kohad põlwe ümbruses tekivad.

Siin olgu weel meele tuletatud need walusad kohad, mis kunstjala osade litsumise läbi tekivad, ja meie ühejalgsse oleku esimestel aastatel iseäranis raskeks teewad. Waewalt leidub küll kohta tombul, mis mitte omal ajal lord katkine ja werine ei oleks olnud. Nii kaua kui esimest, esialgset jalga kantakse, harjugu mõttega, et tombu weriseks hõõrumine ei lõpe, enne kui luu ja pehmed osad uute ülesannetega harjunud on.

Walusaks litsumine kohtadel põlvel ja pindluu kohal, mis säärestest peale litsumisest tekivad, lõigatagu wildist woodril augud sisse. Kui litsumine alt, wastu tombu otsa liig walus on, siis tuleb kesta mõni padi wähemaks wõtta. Kestel tombu ots niivõisi kinni on kaswanud, et ta otsa toetamiseks tarwitada wõib, see waadaku, et temale kunstjalga tarwilise arwu padjakestega valmistatud saaks, muidu, kui suurema arwu patjade asemel puujalg pikem tehakse, jääb wähe puujala ja tombu wahel liig wäikeseks ja ei talista küllalt tompu kõwa puualusega kokku puutumast.

Kui tombu otsa juures litsumist loobuda kuni koht jälle terweks ei ole saanud. Iga tund, mis meie niisugusel korral rohkem kui tarwis kunstjalga kanname, sunnib meid pärast üks päew kauem karkudel käima.

Kui põletik tombu alumise otsa sisse lööb, siis wõib mõnel juhtumisel kunstjalga edasi kanda. Ära kasutades teisi toetuspunkte, wõetakse siis kesta seest kõik padjad wälja, nii et tombu ots enam

ei toeta, waid säärestest sees ripub. Minult niisugusel wiisil wõib jalga edasi kanda, ilma, et ta hõõrumise läbi haawa paranemisele takistusi teeks.

Ornu ja walusaid lohti wõib ka määrimise läbi kaitseada, niivõisi, et nendele kohtadele wähem kõidet määritakse ja nad selle tõttu mitte nii walusalt kesta külge ei puutu. Seda abinõu wõib aga ainult pikkade säärestest juures tarwitada.

Igauks, kellel haawad tombul hästi kinni on kaswanud ja armid mitte luu otsa all ei ole ning luu enese peale toetamist lubab, toetagu ennast tingimata tombu peale. Kes seda ei tee, teeb enesele ainult kahju ja loobub wabatahtlikult loomuliku käigu meelepärastusest ja kasulikkusest.

Wigase reietombu juures, millel toetus põlwe peale puudub, on see weel iseäranis tähtis.

Enamail juhtumistel muutub tompu ajajooksul kõwaks, kuid ka see ei talista mitte tema peale toetamast. Wäljalõike läbi kesta (g) ja tarwilisel korral ka puujalas eneses, muresetagu niisugusele kõwemale tombule waba ruumi, siis wõib ka hästi käia.

Iseenesest mõistetaw peaks olema, et juhtumistel, kui tarwis on jalga kauemat aega järgimööda kanda ehk palju käia, mille läbi tompu iseäranis wäsitatakse — mõni padi aegsasti alt tuleb ära wõtta, enne kui tompu põletik sisse lööb.

Pindluu.

Pindluu saab jala mahaldamisel lühemaks lõigatud kui sääreluu. Ta kujutab enesest lahtise rippuwa osa tombu sees ja tuletab ennast esimestel aastatel pahasti meele see läbi, et ta mitmesugustel kohtadel tombust wälja litsumise, nahapõletiku sunnitab.

Et tema tegewuse piirid siiski ainult põlwe ümbrusesse jääb, siis on kasulik puust säärestest wastawal kohal wäljalõike teha ja selle läbi wildist woodrile, wäljalõike sisse wajudes, järelandmise teed anda pindluu tujudele.

Pindluu tuleb tombu wäljast poolsele harilikult selle koha peal nähtawale, kus terasliistud puu wäljalõikamist talistawad ehk koguni wõimatuks teewad, sellepärast on wäga tähtis, et uuel kunstjalal kohe tegemise juures terasliistud nii kinnitatuks kaalid, et nad säärestest puust serwa külge otsekohe ei puutuks, waid pärastisele, tarwisminewale puu wäljalõikamisele wõimalust jätaksid.

Äetaks see uue jala valmistamisel tegemata, siis wõib kindel olla, et pindluu lõpuks energiliselt hirmsa waluga oma tahtmise läbi wiib.

Niisugusel korral ollakse siiski sunnitud liistud lahti wõtma ja neid uuesti paenutada lastma, et puu kesta juures wäljalõike tegemist wõimaldada. Ka määrimise läbi wõib jaolt pindluu litsumist wähenendada, kuid päris kõrvaldada laste see ennast ainult wildist woodrisesse augu lõikamise ja tarwilisel korral kesta wäljandestamise läbi.

Nii kaua kui esimese abijala kandmise juures tompu weel mitte oma lõpuliku kaju omandanud ei ole, on pindluu weel liha ja raswa jagudega

ümbritsetud, nii et tema olemasolu sugugi ei märka. Urusaadaw on sellepärast parastises elus halb üllatus, kui pääwast päewa rohkenewalt pindluu ennast meele tuletab.

Ma tean enese läbielamiste järele, et pindluu ennast kolme aasta järele täiesti rahustab ja enam mingit piina ei walmista, kui on osatud puujalg niisugujena sisse seada, et ta pindluu peale mingisugust surwet ei awalda.

Toetuspadi ja õhutus.

Nagu ma juba eelpool nimetasin, ei tohi alguses tombule mitte liig palju raskusi teha. Sellepärast tuleb alguses abijalale nii wähe patju sisse panna, et käimise juures põlw ja reis suurema keharraskuse kannaksid. Pärast, kui tombu ots oma tegewusele juba harjutatud on, muutub raskuse ärajaotus: kuna põlvel märksa wähem kanda tuleb, saab tombu ots oma lõpuliitu tööaja kätte. Urwudes näidates, tuleks reiel ja põlvel, kummagil 30 protsenti, tombu otsal aga 40 protsenti tööst oma peale wõtta.

Need armud wõiwad muidugi ainult umbtaudse pildi pakkuda, sest tõepoolest saab üks osa ränkusest ka tombult kantud, mille küljed, kui ta hästi mäsitud on — seespool, kesta wastu tuge leides, sellega teistelt lohtadelt raskuse enam ehk wähem wähendawad.

Mida rohkem tombu ots tarwitatud saab ofsekohefekt pealetoetamise teel, seda ilusamaks ja kindlamaks muutub õnnal.

On tompusid olemas, mis küll iseenesest toetamist wõimaldawad, — üleliigse otša õrnatundlikuse pärast aga siiski mitte käimiseks tarwitatud ei saa. Mina, näituseks, wõin õige rängalt tombu peale toetada, — niipea aga kui sula kude tombu otša ja padja wahel toetawatele lohtadele tunduwalt sisse litjutud saab, olen ma wõimetu mõnda sammu tegema. Alguses arwasin ma, et toetuspadjad liig kõwad on, ja tarwitasin nende asemel pehmest nahast walmistatud lapikuid korikese, mis järelandliku kummi pulbriga täitsin. Et see katse häid tagajärgi andis, lõikas ma sulal otša ära ja lasksin sula lõngast kudu asemele pehmest nahast asemele panna. Seitsjaadil on tombu toetusotsalt igasugune üleliigne õrnuhetunne kadunud ja ma wõin mainitud sulka kandes tundide wiisi läia, ilma et walu ehk wäsimust tunneksin.

Muidugi peab naha ääred sula külge nii õmbrema, et nad külgedele, mitte aga sääreluu otša alla ei tule, mis walu ainult weel suurendaks.

Ruum aastaaeg toob ühejalgsel palju raskusi kaasa sellepärast, et tombu higitsemine, wastikuid tundeid äratades, tihti ka sula mädanemisele wiib. Üks wõimalus seda pahed jolt kõrvaldada seisab selles, et puujala seinu, niitwõrd kui nad tompu ümbritsewad, augukestega läbi saab puuritud (f). Üks teine kergendus seisab selles, et tompu suwel mitte nii pakkuit ei mäsitahe kui talwel ja temale kesta sees wähe waheruumi jäetaks. Lõpuks wõib ka enne jala külgepanemist toetuspadjad ja need sula-

jaod, mis tombu enesega kokku puutuwad, wafenol'i ehk sarnaste abinõudega üle raputada.

Lõpu sõna.

Ühejalgne, kellel reie ahk sääre tomp normaalne on, wõib kindla tahtmise ja kannatuse juures — mis küll aastate jooksul iseenesest tekitab — nii käima õpida, et tema käik ennast ainult wähe eraldab nende inimeste kõnnakust, kes weel „rahuaegseid jalgu“ tarwitawad. Et praegu nii palju waewaga leppide najal käijaid wigastatud sõjamehi leidub, kelle kunstliku jalga iseäralisest kõnnakust wõib ära tunda (kunstliku jala wäljapoole lütkamine ja tema halb ning lange seisak, ragin ja muude häälte tegemine), siis wõib enamatel juhtumistel põhjused selles leida, et nende jalad mitte küllalt asjatundlikult walmistatud ei ole ja nemad kogemuste puudusel weel kõige suuremat wõimist käimises saawutanud ei ole.

Oma wiletsa käekäigu algul tuleb meil ikka igasuguste raskustega wõidelda ja peame igast kättejaadawast abist kinni haarama. Alguses kui ta pärast ei tohi mitte ennast heast, kõwera otsaga kerpist lahti ütelda; kes siiski edewuses ilma kerpita läia tahab, saab seda nõrkust tulewikus kallilt tasuma. Repp saab pärastpoole hästi istuwal jalal ja käimise ning toetamisega harjunud tombul, ainult weel kindlaks toeks tombu wäsimisel olema, ilma et teda kodus sellepärast alati tarwitada tuleks.

Et käimist kergendada, kinnitagu kontsadele kumplekid; et puujalg, nagu igatiis seda oma saabaste juures näha wõib, käimisel peaaegu ainult kontsa kulutab, wõib selle wäikesse paranduse läbi omale käimise märksa meeldiwamaks teha.

Tihti soowitatakse ka kunstjalal saapa kontsa natuke madalamad kanda kui terwel jalal, selleks, et mitte kontsaga liig kergelt halbadel teedel kiwide ja muude asjade külge kinni jääda.

Rõiges eelkäimas on nii palju kunstjala halbadest külgedest väägitud, et wiimane aeg on ka tema wastuwaidlemata häid külgi näidata.

Sellel herral, kes wanasti küsil wagunis meie konnasilmade peale sõtkus, on nüüd ainult pooled lootused weel tagajärge peale. Runa enimalt meie terwe ilmawaade sarnaste wäikeste juhtumiste all kannatas, palume teda nüüd, peale selle kui ta kolm jaamawahet meie jala aseaine peal seisnud on, wahelduseks ka teise jala peale astuda.

Kes rahuajal omi sukki ainult neli nädalat kanda suutis, see saab uendega nüüd kats kord nii kaua läbi, ja kellel enimalt õhtuti tarwis oli kats saabast jalast tõmmata, saab nüüd poole tööga läbi! Naha poolest saab kokku hoida wähesemaks läinud poolealdade kulumise läbi, sest kunstjalal peab tald katkorda nii kaua wastu kui terwel jalal.

Lõpuks olgu weel omade kogemuste järele mõni sõna hea kunstjala tegewusewõimusest beldub. Uja jooksul harjub käima nii ruttu, kui süda soowib, pool jooksates wõib linnas uhkelt möödalütkuwa elektriwaguni hüpata ja sealt ka kiikumise ajal jälle lahkuda. Ruigi tennise ja jalapalli mängust tuleb loobuda, wõib siiski weel hobuse seljas edasi liikuda

(mitte ära wahetada ratsutamisega). Ra tantsimine ja jalgrattal sõitmine teeb ainult wähe waewa. Sahimehena wõib ka weel paljudi ära teha; mina ise olen kolm tundi järgimööda mägestikus jahti pidanud ja selle juures üle külmetanud, üleskүнnetud wäljade käinud. Igatahes ei taha ma mitte salata et ma enne seda ühe toetuspadja wähemaks olin wõtnud, et tombu otsale mitte nii palju ränkust kanda anda. Sarnastel juhtumistel on kolmandas osas nimetatud õlarihma kandmine soovitatav.

Wäga tihti wõib konstateerida, et hästi pa-

ranenud reie tombud tegemusewõimulisemad on kui sääre tombud, mis sellest tuleb, et säärel luud märksa peenemad ja nõrgemad on kui reiel. Ma tunnen kedagi, kes selle peale waatamata, et tal jalg ülewaltpoolt põlwe ära lõigatud oli, rändamisest mägestikus mitte loobuda ei tarwitsenud.

„Algaja, sa kõikusid ja kahtlesid ja kartsid lord tafast pinda.“

„Ole kartmata! Sa saad weel rõõmu oma eluteele.“ (Goethe).

Ilus on isamaa eest surra . . .

Wõidite ilma sõja päewist. Anton Suurkast.

Saawatud sõjamehed jõudsid meie linna. Nad tulid otse lahinguwäljalt, esimeselt liinilt. Wäsinud, kahwatanud nägudega ja habemikuts kaswanud mehed. Weremärkidega ja wihmarveest läbi imbutatud räpased sinelid seljas, tükatati pommikildudest lõhki rebitud. Näsi, jalg ehk pea haawasidemega kinni mähitud.

Nii nad tulid, need tõsiste nägudega mehed. Nemad olid isamaa altarile oma sooja werd ühe jao juba ohwriks toonud. Sissetungiwat waenlast olid nad oma elawa rinnaga ja sõjariistadega tagasi tõrjunud.

Selle tõttu on meie kodu siin weel terve, Eesti pind weel puutumata. Suurt, suurt tänu wõlgne meile hallidele kangelastele. Meie inimesed tunnewad seda, see paistis haawatute tulekul nende silmist wälja, kõlas südamlikkudest sõnadest ja andis tunnistust halastustegude ja sõjast osawõtmise läbi . . .

Kangelased asetati siin haigemajadesse. Nad olid werd Poola wäljadele jätnud, aga elu oli alles jäänud. Siin alles wõeti paljudel püstituulid ja pommikillud haawadest wälja. Ligi kats nädalat olid need nende ihus walu sünnitanud. Enne ei olnud wõimalust neid nende walust wabastada, kui alles nüüd, kus nad neile määratud põdemise kohale jõudsid.

Lumelõrfti sajab. Ilm on hall ja sume.

Waatan aknast wälja. Tuju on halb. Meeleolu rõhutatud ja südame peal lasub nagu kivihoorem . . .

Woorimees sõidab aknast mööda. Wantril istuwad noor sanitaar ja üks kestealine mees — haawatud sõjamees, keda sanitaar toetades kinni hoiab. Saawatu mehe nagu on kui hall riie, silmad aukuks, ajudeesse wajunud . . . Sa suur, suur walu waatab sealt wälja, tõmbleb tema näos ja wärises kollase kasula sisse mässitud kehast läbi.

Seda haawatut wiitakse waldade haigemajast linna laatsaretti, kus lõikus ette wõetakse, sest tema kaela sees on pommikillud, mis rasked wälja wõtta ja õnnetule mehele suurt walu sünnitawad.

Nähtus mu filmade eest on kadunud, aga itka näen ma waimus enese ees seda kasuka sisse mässitud tuikuwat mehelogu, mida walu wärisema

paneb ja neid auku wajunud filmi, kust surm wälja waatab . . .

Mulle tuleb ette, nagu ütleks keegi: „Ilus on isamaa eest surra!“ . . . Ma raputan pead, nagu tagasi tõrjudes:

„Sa sureb siin, kallist kodust ja armsatest omaksetest kaugel meie juures, kes meie temale teele ja were poolest wõõrad oleme. Mis on selle juures ilus?“

Järsku, mõtte jääkülmas kaisutusest puudutatud, tõusen ma üles, lähen suuskadel wälja — üle lumise wälja, mõtetele rahu otsima . . .

„Seate, see kaelast haawatud sõjamees, keda üleile linna laatsaretti wiidi, on täna ära surnud!“ rääkis mulle tuttaw.

Imelik tundmus tukkas minust läbi.

„Enne surma on ta hirmust walu kannatanud. Kurb on waadata olnud, kuidas hing raske wõitluse järele mehe ihust lahkus“, seletas mulle hiljem keegi teine.

Linna liikus teade, et isamaa eest langenud sõjamehe põrmu tahetakse suurema auawaldusega wiimasele puhkusele saata.

Wõideldes wabaduse eest, on selles suures rahwastesõjas tuhanded, tuhanded waprud mehed langenud ja Poola mulda maetud. Meie aga wõime siin esimest korda ühe Wene sõjamehe põrmu Eesti mulda sängitada ja see on õige ja kohus, et meie tema külmale ihule wiimast au anname — temas austame kõiki langenud kangelasi ja oma Eesti poegi, kes lahinguwäljal wõõrasse mulda on maetud ja weel palju maetakse . . .

Sügawad leinatunded mässisid mu südant musta mure loori sisse . . . „Isamaa eest on . . .!“

Ülestõusmise pühade laupäew.

Rahulise tunde ja hea töötujuga istun ma oma kirjutuselauas. Inimesed ruttawad salga kaup ja üksikult aknast mööda, aga see mind ei talista töö mõtte juures. Sall kergemalt haawatud soldatid ja kats halastajadde lähewad aknast mööda, linna poole. Mõnedel on metall pärjad käes. See äratab tähelepanemist. Samal filmipilgul lähewad kats tuletõrjajate seltsi muusika-

meest, pafunad käes, afna alt läbi. Nüüd on asi felge, luhu need kõik tõttawad — furnud sõjameest matma. Mõni filmapilt hiljem olen minagi tänawal . . .

Linna laatsareti efine on rahwast täis ja uusi tuleb iga tänawa kandu juure. Umefnikud, tule- tõrjujad, kergemalt haawatud, kohalikud kanwoid, ifegi linna koolipoifid oma puupüfsidega ja ühe algkooli õpilafed suure kuuseokste pärjaga on plat- fis. Pärgasid on ühe ja teife inimese käes näha. Ra linna omawalitfufe efitajad ilmuvad leinarongi faatjateks.

Lähen tänawat mööda kaugemale ette ja jään parajale kohale leinarongi tulekut ootama.

Korraga hakkab tänawal rahwa hull edasi rühkima. Tänawa käänakü tagant tuleb leinarong nähtawale. Tuletoõrjujate muufitakoor mängib leina- marsfi. Muft, kinnifeotud leinalipp paistab kõrgelt üle rahwamurru. Üks soldat kannab rongi ees- otfas lihtfat risti, mis kuuseokstega ümbermääsitud on, kuna punane lai pael risti küljeft ehtena alla ripub, nagu annaks ta tunnistust: „Siit tuleb üks wereohwer — ifamaa eest!“ Selle järel puu- färgi kaan, mida soldatid kannawad ja nende järel muufitakoor. Nüüd ligineb sõjawäe ülema kant- felei kirjutajate õlgadel kantaw lahtine furnu puu- färl ja fealt paistab furnulinade feest keftelife mehe nägu, mille furnawalu on kahwatuks tei- nud — nagu tuhakarwa wari on üle näo heit- nud. Suuled on kõwasti kokku pigistatud, nagu tõendufeks, et sõjamees fundab kokkupigistatud huultel kõik hirmsad raskused ja suured walud ära kanda. Praegu aga on walu waihinud — kõik

tema kannatused otfas! Sõjamees läheb nüüd rahumaale! . . . Puufärgi järel kõnnib kohalik maakonna sõjawäe ülem, mehife olekuga mees, leinapärg käes. Siis peaaegu kõik kohalikud amet- nikud, kergemalt haawatud ja walitfufe afutufte efitajad, mõned pärgadega, mõned ilma. Reegi ei ole koju jäänud. Ra lihtfaid Eefsti eidekofi, pär- jad käes, on faatjate seas näha. Ma waatan, nende palgetel on leinailme, mõnel pifarad filmis. Wõib olla, on ka neil pojad, mehed sõja- ohwritena langemid, magawad wõõras mullas, Poola wäljadel? Ja nende süda tunneb fiin fel- lele furnud sõjamehele rohkem kaasa kui kellegil teifel felles leinarongis . . . Tuletoõrjujad, kiwrid peas, järgnewad oma musta leinalipuga. Nende ohwiteride kiwrid tuletawad õige elawalt Saks- a sõjawäelaste peakatteid meele. Kas fee ifamaa eest langenud kangelast ei pahanda? Semal, wõib olla, on fee ükskõik, kuid mõnegi inimese kõlblift tunnet wõib fee haawata. Aga olgu — leina- rongis ei armustata. — Tuletoõrjujate järele sam- muwad meie linna wähesed soldatid ja koolipoifid puupüfsidega. Siis on weel ühe algkooli wäikesed õpilafed kuuseokstest pärjaga. Nüüd — palju, palju rahwast. Ees on ka kõik tänawa ääred rah- wast murruna täis. Leinarong kaskwab iga samm- u peal suuremaks. Naeru ehk nalja ei ole kellegi näol näha, kõik on tõsifed, ja ma usun, et fel filmapilgul natufefeks ajaks kõikide südameid ja meeli kõrgemad, inimlikumad tunded täidawad. Wastutulejad ja eesfeisjad meefterahwad wõta- wad mütsid peas ja annawad au langemule . . .

(Särgneb).

Teated wigastatud sõjameeste elust.

Kodumaalt.

Uued ofakonnad.

Türi ofakond. Neljapäewal, 19. aug. f. a. kell 5 p. l. oli Türi Muufika Seltsi faalis inwa- liidide ja rahwakofolek. Inwaliidifid oli 13 meest kokku tulnud, peale nende aga rohkesti rahwast, kelle feast ka paljud ofakonna toetajateks liikmeteks astufid.

Kofooleku awas U. Suurkask, kes ka kofo- oleku juhatajaks waliti. Pitema felgitawa kõne inwaliidide raskest feisuforrast ja wigastatud sõja- meeste ühifufe tarwiduseft, pidas Anton Suurkask, mida huwitufega kuulati ja kõnelejale elawalt kiitust awaldati.

Et ka kohalik kirikuõpetaja oli kirikus sellest kofoolekust teatanud ja soowitanud, sellepärast oli kofoolek nii rahwarikas.

Ofakonna juhatusesse waliti: Soosfon (efi- mehiks), Saar (fekretäriks), Loosents (kaskahoid- jaks), Rirkmann jne.

Woota on, et fee ofakond hästi edeneb, feft kohaliku feltskonna poolehoidmine näib temale kind- lustatud olewad. Inwaliididel on aga kaua igat-

setud ühinemine teostatud, mida nad liigitatud sõnades lahtudes kofooleku juhatajale awaldafid.

Paide ofakond. Reedel, 20. aug. f. a. oli Paide Kodanikkude Klubi faalis kell 5 p. l. inwa- liidide kofoolek. Pidi kuulufuste järele ka rahwa- kofoolek olema, kuid ainult kaks inimest oli ilmunud, sellest hoolimata, et linna kirikus õpetaja kahel pühäl oli kantsliffi rahwale teatanud, et 20. aug. on rahwakofoolek inwaliidide eest hoolitsemife korral- damifeks ja soojal sõnal oli soowitanud sellest ofa wõtta. Ifegi pifarad olnud felkorral paljudel kirikus olejatel filmis. Aga — luhu nad oma kaastundliku südametega jäid? Toolid olid tühjad! Inwaliid- ide kofoolekut awades (17 inwaliidi oli kokku tulnud) wiskas U. Suurkask kibedaid etteheiteid ja pilkeid Paide feltskonna arwel tühjele toolidele „wastu wahtimift.“

Walus oli neid sõnu kuulda küll, nagu pärast kaks feltskonna efitajat, kes kofoolekul wiibifid, awa- likult tunnistafid.

U. Suurkask'i kofooleku awamife kõne oli pikk, arwustaw ja wäga teraw. Kõneleja waliti inwa- liidide poolt kofooleku juhatajaks.

Seltskonna leigusest invaliidide vastu hoolimata, otustati siiski julgelt ja ühelmeelele, et Paide osakond tuleb asutada ja iseeneeste aitamise sihil tööle hakata. Eht hakkab viimaks ka Paide seltskond oma tuumust nende vastu häbenema, kelle ees ta suur võlgnik on.

Juhatuse liikmeteks valiti: esimeheks J. Tõnisson, abiks S. Palts, sekretäriks U. Pridrik, kasahoidjaks E. Normann, inventaari hoidjaks J. Dreufelbt.

Jõudu tööle! —

Ei või siin alla kriipsutamata jätta üht wõõrastawat nähtust.

Sel ajal, kui saalis koosolek oli, käisid nais-terahwad ja mehed saali ukse wahelt waatamas ja küsimas: „Mikall lõpeb teie koosolek? Meil on saali tarwis.“

Waewalt lõppes ülesõlbine koosolek, kui küsijad saali tormasid ja — tantsuma hakkasid.

Ragu helbi, olid need Järwamaa kooliõpetajad ja õpetajannad, kursistid!

Et ülesõlbise koosoleku lõpul tarwis oli ka Paide osakonna juhatusel koosolekut jatkata ja ruumistid selleks mujalt ei saanud, siis pidi koosolekut wõõrastemajas numbritoas pidama.

Kursistidel oli eneste-waheliselt lõbus, tantsumis saali tarwis!

—v—

Waiwara osakond pühitset 22. aug., ühes Waiwara langenud sõdurite mälestamise pidu komiteega ühist pidu korraldades, oma osakonna awamise-pidu.

Esitaks oli kalmuaial, langenute haudadel, jumalateenistus kohaliku kirikuõpetaja poolt. Laulsid kaks laulukoori, mängis pasunakoor ja peeti hauakõnesid.

Õhtul kell 7 oli Waiwara suures ühiseltimajas kontsert-ball. Rahwast oli murruna suur saal täis. Muusikakoor awas Porilaste marsiga pidu-õhtu. Selle järele pidas instruktor-organisaator Anton Suurkast, kes pidukõnelejaks oli kutsutud, pika kõne Eesti kangelastest, langenutest ja invaliididest, muinasaja ämarusest peale hakates, kuni täna päewani. Kuulati huwitusega. Kõne lõpu pool oli tuline propaganda ja waimustaw üleslutse invaliidide toetamiseks. Aluwõla tasumiseks neile, kelle wõlandue, wõksel, weregaga on alla kirjutatud.

Kõne sünnitas suurt waimustust, ja kaua kestis kiidu awaldus, kui kõneleja kõnetoolilt lahkus.

Laulukoor laulis mitmed ilusad laulud. —

Selsamal päewal, kalmuaial ja õhtul saalis, oli rinnamärgikeste müüki Waiwara osakonna heaks, mida nähtawasti wäga elawalt toetati ja mis esialgse lohkwarwamise järele ligi 7 tuhat marka sisse tõi.

—n.

Invaliid nr. 1 tagaotsitud sõjawang, Eduard Tarbe jõudis kodumaale 1919. aastal ja elab praegu Tallinnas — Raupmehe tän. 15-a, krt. 5. Teadja.

Soomemaal.

Läinud kewadel seltskonna poolt Helsingis asutatud wabadusõja wigastatud sõjameeste lehtkomitee on senini hea eduga töötanud.

Komitee asutati selleks, et wigastatud sõjameestele igasugust nõu ja wahetalitust pakkuda, on aga wahemaal juuriidilise abi kõrwal tarwitajatele arstlist abi ja paljudele proteesid muretsevad. Komitee asutamiseiga ühtlasi saadeti wigastatud sõjameestele küsimuslehed laiali, et teateid saada, kui paljud ja misugust ametid õppida soowitakse, mille järele juulikuu algul wälkses Sahti linnas elukutse kursused awati. Mainitud kursused, kus kingsepa, tiskeri, maatri ja aiatsid õpetatakse, kestawad kolm kuud. Praegu on kursustel 30 õpilast. Rohkem ei saa komitee korraga õppima wõtta ruumi puuduse pärast. Opeajal on õpilastel prii ülespidamine. Komiteel on korda läinud walitluselt ka waba sõidupilet raubteel kursustele sõitmisel muretseada.

Tööwõimulistele soowijatele juhatab komitee töökohti kätte, niipalju kui see temal wõimalik on. Komitee esimeheks on proua E. Holmberg.

Belgias.

Brükselis panid wigastatud sõjamehed meeleawalduse toime, mille juures korrarikloomist ja riigiloja saadikute kallale kippumist ette tuli. Meeleawalduste põhjuseks olid wõimata halwad korraldused wigastatud sõjameeste eest hoolekande alal.

Austrias.

Invaliidid rahuaate eest wõitlust algamas.

Mõne aja eest peeti Wiinis invaliidide koosolek ära, kus tunnustati tarwilistuks rahwuswaheline invaliidide organisatsioon ellu lutsuda. Organisatsiooni üks tähtsamatest ülesannetest oleks rahwaste lepitamine ja tulewaste sõdade ärahoidmiseks kaasa mõjumine. Eestisusele tehti ülesandeks eeltöid algada, nii pea kui wõimalik rahwuswahelise invaliidide kongressi kokku lutsumiseks.

Saksamaal.

Töö-invaliidide ühinemine.

Töö- ja tsiviil-invaliidide organisatsioonide keskühisus Saksamaal pani Esenis toime 24—26. juulil s. a. üleriiklise töö- ja tsiviil-invaliidide konverentsi, millest osawõttis üle 100 organisatsiooni esitaja.

Organisatsioonide ühenduse algatusel asutati konverentsil „Saksamaa invaliidide ja lestinaste ühisus“ kellele alluwad invaliidide perekonnad.

Ühisuse pärisliikmete arv on 60.000 peale tõusnud, s'ia juure ei ole sõja invaliidid wõetud.

Ühisuse eesmärk on aidata ja toetada liikmeid, nende hädades ja kindlustada majanduslist seisukorda. Konverents awaldas riigivalitjusele waljut protesti walitjuse arusaamatuse ja osawõtmatus

pärast töö inwallitide hädade ja nende soowide kohta.

*

Iseäralik hooletandmine raskelt wigastatute eest.

6. aprillil 1920 a. on Saksa walitsuse poolt wälja antud seadus iseäraliku hooletandmise kohta, raskelt sõja wigastatute eest. Selleks tahetakse Suur-Berliini asutada üht organisatsiooni, mis seda seadust ellu wiiks, kõikidele nimetatutele wigastusi

mööda wõimaldawad töid muretseks ja töö läbi ära päästaks raskeid wigaseid uulitsalt kerjamast, et nad oma teenistusest ise ülewal peetud saaksid ja tunneksid endid küllalt aidatud olewat.

Peale selle mõeldakse weel asutada ühte kopsuhaigete osakonda, kus arsti juhatusel all haiged töötaksid, et töö läbi oma terwisele mitte rohkem kahju ei teeks, ja teiseks iseäralist osakonda õnnetuse- ja sõjapimedate toetamiseks.

E. W. Wigastatud Sõjameeste Ühise ametlik osa.

Seadaanded Reskjuhatusel poolt.

Et mõnedelt osakondadelt kassaaruandeid, niisasti igakuulisi, kui ka möödaläinud kuude eest käesolewa aasta algusest peale Reskjuhatusel saadetud ei ole, mis aga väga tarwilik üleüldise ühise aruande kokkuseadmiseks, juhib Reskjuhatus osakondade juhatusel tähelepanemist kassaaruande määruse § 1. täpisele täitmisele peale, mis osakondadele ringkirjaga 7. juunil s. a. № 549 all käsitamiseks saadetud.

Ühtlasi palub Reskjuhatus osakondi, kust aruandelehed aasta algusest peale, nagu jaanuar, webruar, märts jne. kuude eest weel ära saatmata, need tingimata 15-ks septembriks ära saata.

Kõigi kuude aruande lehtede kokkuseadmisel, palub Reskjuhatus aruande lehe 4. küljel liikmete arvu tingimata ära tähendada, nagu see nõuetaw määruse § 9. järele ja lehele trükitud, mida aga mõned osakonnad aruannete kokkuseadmisel fenini silmas ei ole pidanud, mis aga Reskjuhatusel statistilises suhtes väga tarwilik.

*

Et saada täielikku ja pilklikku ülewaadet ühise tegewusest abiandmise alal oma liikmetele, mis oleks tutvustamiseks meie tegewusega rahwale ja walitsuse asutustele, mille peale põhjendates ühisel ja tulewase kongressil oleks õigus riiklike abiandmise eeluurimiseks põhjendatud nõudmist avaldada, palub Reskjuhatus saata osakondadelt järgmist teateid:

1. Kui palju liikmetele anti rahalist abi ja kui suures kogusummas? (ära tähendades ka üksikute abiandmist alam- ja ülemmäär, näituseks: abi antud 3 liikmele, 150—300 margani, kogusummas 1750 m.)

2. Kui palju liikmetele (ära tähendades arvu) anti laenu? (ära tähendades ka üksikute laenu summade ülem- ja alamäär, näituseks: laenu antud 6 liikmele, 500—1000 margani, kogusummas 4500 marka.)

3. Kui palju liikmetele (ära tähendades arvu) anti ainet, riiete, saabaste jne. näol ja kogusummas (ära tähendades asjade wäärtuse alam- ja ülemmäära üksiku kohta, näituseks: ainelist abi saiwad 2 liiget, 60—1400 margani, kogusummas 1460 marka jne.)

Ülemalnimetatud teateid palub Reskjuhatus 1. jaanuarist s. a. alates, eraldi iga kuu kohta,

ja mitte hiljem kui 1. septembriks s. a. ära saata, edespidi aga iga möödaläinud kuu eest, järgmise kuu 15-ks päewaks. Osakonnad, mis asutatud käesolewal aastal, saadawad teated asutamise ajast alates.

*

Raudtee raamatukappide awamise õigused üüritakse Eöb- ja Hooletandeministeeriumi poolt weel järgmistes raudteejaamades wälja: Narwa, Rõnne, Balitski, Keila, Jõhwi, Jõgewa, Elwa, Wõru ja Petseri. Üüri kõrgus on esialgselt 500 m. aastas, misjulgust summat kuu wiisi tasuda wõib. Kapi awamise õigused üüritakse ainult wigastatud sõjameestele wälja, kusjuures kauplemise õigust kellegile teisele isikule edasi anda ei wõi. Üürnik on kohustatud peale üleüldise kirjanduse weel kindlaksmääratud hinnaga müüma: raudtee ja teiste riiklike asutuste poolt saadetud: seaduste kogud, eeskirjad, kuulutused, ülestused, rongide sõiduplaanid ja kaupade wao tariifid ja nende lähimüügi korral aegsaste uued asemel tellima. Üürnik on kohustatud alati korralikult riides viima, rahwaga aupakkult ümber käima ja kõiki raudteewalitsuse nõudmist täitma. Raudteewalitsus wõib üürniku raudtee raamatukappide kohta käiwate ametlikkudest korraldustest üleastumise eest administratiivlisel teel karistada ja nimelt ühe kuu üürimaksu summani. Eöb- ja Hooletandeministeerium wõib lepingu tühjaks tunnistada ühekuulise kirjaliku märkuse järele lepingu rikkumise eht raudteewalitsuse korralduste mitte-täitmise üle ilma, et üürnikul õigus oleks Eöb- ja Hooletandeministeeriumi poole nõudmisega pöörata. Üürnik on kohustatud, kui see tarwilik peaks olema, raamatukappi omal kulul walgustama.

Eöb- ja Hooletandeministeerium ei wastuta kahjude eest, mis tulekahju läbi, mil põhjusel see ka ei juhtuks, tekivad.

Sureb üürnik lepingu maksuse ajal ära, siis wõib Eöb- ja Hooletandeministeerium lese palwe peale lepingud uwendada wõi wiibimata tühjaks tunnistada, peale mõne üksiku, wäheha tähtsusega punkti, on eelpool toodud tingimised tähtsamad, mille täitmist Eöb- ja Hooletandeministeerium kapi wäljarentimisel lepingu põhjal nõuab.

*

Uuesti awatud osakonnad.

Nr. 20, Türi, Järwamaal, aadr.: Türi-Alliku alevi politseiülema kantselei.

Nr. 21, Paides, Järvamaal, Liawilja tän. nr. 12.

Aruanded.

Nr. 1. Tallinna osakond. Aasta algusest kuni 1. juulini on abi antud liikmetele 17.393 m. 56 p. ja laenu näol 24.653 m. 13 penni. 1. juulil oli osakonnal warandust 250.483 marga 41 penni väärtuses. Kuni 18. juulini on tänawu aastal ära peetud 12 pidu, millest puhas sissetulek oli 135.078 marka 23 penni. Ringsepa töökoda on aasta esimesel poolel andnud 50.928 marka 96 penni puhaskasvu.

Osakondade teated.

Ühisuse propaganda toimekond pidas 12. aug. Tartus koosoleku ära, kus mitmed tähtsad küsimused harutusele olid. Muu seas wõeti vastu kawa ja eelarwe piltpostkaartide valmistamise töökoja üle ja otsustati töökoda ellu kutsuda niipea, kui selleks kapitali saab. Toimekonna juure koopteeriti kaks uut liiget.

*

Nr. 1. Tallinna osakond pidas 31. juulil oma peakoosoleku ära. Et koosoleku päewakorraga sel päewal läbi ei jõutud, jätkati teda 8. augustil. Koosolekul wiibis 122 liiget. Aruannetest selgus, et osakond heade tagajärgedega töötanud on, rewisjonikommisjoni waliti herrad Treufeld, Antony, Waarmann, Wanatoa ja Wiitberg ning kandidaatideks Dahlberg ja Kreek.

Ühisuse nõukogu liikmeks waliti herra Tamm, osakonna juhatusse kawatsest kooperatiivi asutada, kiideti heaks ja leiti, et see väga tarwilik on. Juhatusse liikmete ja teenijate palgad kõrgendati 70% võrra, koosolek leidis tarwiliku olewat erakorralist kongressi kokku kutsuda ja wolitas juhatus sellekohase palwega keskjuhatusse poole pöörata. Muu seas tuli läbirääkimiste all pensjoni seaduse teostamise asi harutusele, kus selgus, et Wabariigis veel ükski invaliid pensjoni saanud ei ole. 24 meest on alles erakorraliselt awansi pensjoni arwel saanud. Lõppuks teatas esimees, et liikmetele puude peale ette tellinisi vastu wõetakse.

Asutamise koosolekud.

Laupäewal, 11. sept. kell 12 päewa on Wäike-Maarja Põllumeeste Seltsi saalis inwaliidide ja rahwakoosolek Wäike-Maarja ja Simuna osakondade awamiseks.

Pühapäewal, 12. sept. kell 10 homm. on Sõhwis Suletõrjijate Seltsi saalis Sõhwi, Lügganuse ja Sisaku kihelkondade inwaliidide ja rahwakoosolek nende kihelk. osakondade awamiseks.

Instruktor-organisaator.

Rurejaares

on 5. sept. s. a. kell 10 homm. Eesti Seltsi saalis inwaliidide ja rahwakoosolek. Kokku kutsutud on instruktor-organisaator A. Suurkaski poolt kõik Saaremaa ja Muhu saare inwaliidid.

Nii saab seal ühiste läbirääkimiste järele Saaremaal 3—4 osakonda asutatud. 13 Saaremaa ja Muhu kihelkonna õpetajale on ettepanekud saadetud, et nad kogu Saare kirikutes seda koosolekut teataksid ja soowitaksid. S.

Töö otsemised ja pakkumised.

Raamatupidaja kohta otsib wigastatud sõjamees kes Töö- ja Hooletandeministeeriumi põllumajanduse raamatupidamise kursuse lõpetanud. Pakkumised saata Ühisuse Tartu osakonda, Kiiutri tän. 3. ehk Bernhard Kullak'ile, Elistwene walla walitsuse kaudu, üle Tartu, Wedu mõisa.

Ühisuse liikmete nimetiri.

(Järg.)

Tartu osakond.

1. Waher, Andres, wabadusl. wigastat,	elab Tartus.
2. Raudsepp, Jaan, " "	" "
3. Bundi, Oskar, " "	" "
4. Paama, Karl, ilma sõjas	" "
5. Willmann, Eugen, wabadusl.	" "
6. Leppit, Karl, Jaapani sõjas	" "
7. Pippand, Karl, wabadus sõjas	" "
8. Willmann, Johannes, wabadusl.	" Rudina w.
9. Annus, Eduard, ilma sõjas	" Tartus.
10. Baumann, Jaan, Jaapani sõjas	" "
11. Herrmann, Frits, " "	" "
12. Kõiw, Aleksander, " "	" "
13. Uhi, Peeter, " "	" "
14. Kangro, Rudolf, wabadus sõjas	" Ranitsas.
15. Rutt, August, " "	" Ratweres.
16. Palmberg, Eduard, " "	" Wastke w.
17. Kugis, Jaan, " "	" Heimtall w.
18. Pärn, Jüri, " "	" Reolas.
19. Rosenstein, Artur, " "	" M. Magdaleenas.
20. Widewit, Jakob, " "	" Ratweres.
21. Wagul, August, ilma sõjas	" Wihil.
22. Rittmann, Johannes, wabadusl.	" "
23. Prits, August, ilma sõjas	" Tartus.
24. Hunt, Rudolf, wabadus sõjas	" "
25. Waldmann, Aleksander, " "	" Tallinnas.
26. Anton, Jüri, " "	" Waimastweres.
27. Keland, Ferdinand, " "	" Tartus.
28. Piim, Johannes, " "	" "
29. Roos, Johannes, " "	" Rudina w.
30. Weril, August, " "	" Tartus.
31. Rooma, David, " "	" "
32. Glück, Ferdinand, " "	" Elwas.
33. Wabisjon, Johan, Jaapani s.	" Tartus.
34. Arjutene, August, wabadusl.	" "
35. Wisnapuu, Karl, ilma sõjas	" "
36. Tähnas, Karl, wabadus sõjas	" "
37. Sauga, Richard, " "	" "
38. Kalsu, Oskar, " "	" "
39. Mägi, Peeter, " "	" "
40. Lääro, Johannes, " "	" "
41. Meresmaa, Ewald, " "	" "
42. Riitmar, August, " "	" "
43. Nööp, Wafili, " "	" "
44. Lõmmitsen, Jaan, ilma sõjas	" Uliia w.
45. Truus, Ferdinand, " "	" Laewa w.
46. Hein, Oskar, wabadus sõjas	" Tartus.
47. Rebane, Karl, Jaapani sõjas	" "
48. Leefit, Johann, " "	" "
49. Raior, Peeter, ilma sõjas	" Pühajärwel.
50. Rodanik, Eduard, " "	" Raadi w.
51. Lutt, Frits, wabadus sõjas	" Sangastes.
52. Pärtli, Karl, ilma sõjas	" Tartus.
53. Mihelson, August, " "	" "

54.	Naruff, Rudolf, wabadusf. wigast.,	elab Tartus
55.	Kalts, Johannes, ilmaõjäs	" " Kuremaa m.
56.	Pärn, Mihkel,	" " " w.
57.	Waldbmann, Urwed, wabadusf.,	" " Tartus.
58.	Paabo, Oskar,	" " " "
59.	Laas, Eduard, ilmaõjäs	" " " Rannu w.
60.	Sohnwald, Karl	" " " Meeri w.
61.	Loßmann, Martin	" " " Kuremaa w.
62.	Reinhold, Aleksand., wabadusf.,	" " " Matski wll.
63.	Klein, Oskar,	" " " Wabil.
64.	Lomp, August,	" " " Rawaõstus.
65.	Rebane, Johannes,	" " " Natre w.
66.	Wahf, Johannes,	" " " Raarepere wallas.
67.	Abamson, Johan, ilmaõjäs	" " " Tartus.
68.	Sildnik, August, wabadusf.	" " " Reolas.
69.	Partõ, Julius,	" " " Tartus.

(Särgneb).

Toimetusele saadetud kiri.

Rõigile Eesti Wabariigi kodanikkudele!

Kui palju mure muljutusi ja piinapigistusi sünnitab inimesele igasugune kehalik puudus, kas see haiguse näol ehk keha liikmete, nagu käte ja jalgade puudus, seda aimab meist igati, kes haigewoodis on lamanud, eraldi aga need, kes waenlase wastu wõideldes kätest ehk jalgadest on ilma jäänud. — Olen ise mõlemad jalad kaotanud ja libedatel aegadel, mis meie kodumaa lähemas minevikus läbi elanud, armuannetega kõhtu täitnud ja maad mööda roomanud, et edasi saada ilma teiste abita.

Lihalikud kannatused, mis selle wiletsa elu tagajärjel tekkinud, on minu südame nii tundlikult muutnud, et mina kõigil omad maapealsed warandused annaksin, et kergendust tuua kaaskodanikkudele, kes sarnases ehk veel halvemas seisukorras peawad elama, eriti kui meele tuleb, et need inimesed sarnasesse seisukorda on sattunud wõideldes üleüldiste huwide eest, mis on paljudel wõimalust annud majanduslifel end kõige paremale järjele upitada.

Pisarad tulewad silmi neid ribasid kirjutades, kui mõtlen enda ja teiste omasuguste peale, kes roomates peawad elu rada jatkama juba noorest põlwest alates. Rõige saatuse kiuste ja kaaskodanikkude ükskõiksuse peale waatamata olen suutnud oma isiklike töõga mõned kopikad koguda, mida minu piinast õpetatud süda üsfinda tarwitada ei luba, waid jagan seda oma õnnetuse wendadega: jalutute inwaliididega. Seks otstarbekõs saadan omad kopikad kogu summas wiiskümmend (50) marka Eesti Wabariigi Wigastatud Sõjameeste Restühisusele.

Kodanikud! Sammuge minu radasid omadel terwetel jalgadel ja saatte sellele pisukelele summale lisaks niipalju, kui kellegil jõudu on, et sellest wälja kujuneks põhikapital selle kodaniku nime peal, kes kõige suurema summa annetanud.

Ja selle kapitali profsendid saaksid jõulu pühade kingitused jalututele sõjameestele wälja jagatud.

6. VIII. 20.

Jalutu kodanik.

Celpool awaldatud kirja awaldab toimetuse, et näidata, kui soojalt need kodanikud, kes ise elu karmust tunda on saanud, oma saatuse osaliste kannatustele kaasa tunnewad. Kirjutaja on inimene, kes ilmaõjäs mõlemad jalad on kaotanud ja mõni aeg enne, kui Wigastatud Ühisusel wõimalik isefõitjat oli temale edastühimiseks muretseda, kätel edasi roomanud. Temal on lorida läinud omale teenistust muretseda, mis elu ülespidamist kindlustab. Kui palju leidub terwetes kodanikkudes järeltegijaid?

Toimetuse.

W. U. „Inwaliidi“ toimetuse!

Palun Teie austatud „Inwaliidis“ järgmistele ridadele ruumi lubada.

Olen ilmaõjäs inwaliid. Raotasin terwise ja kannatafin 3. aastat, 1917. a. alates äärmist puudust. Eesti Wabariigi Walitsuse poolt ootasin igatsusega abiandmise määrust. Wiimaks ilmus Riigi Teatajas № 77/78. inwaliidide pensjoni seadus. Rõõmustasin, saatsin paberid ja palwe alewivalitsusesse ja jäin rõõmsas lootuses tagajärgi ootama. Kuid oodata tuli jumist kuni augustini ja alewivalitsus näis minu olemasolemise unustanud olewat. Nii oligi. Sain kuulda, et minu palwe ja paberid alewivalitsuses ilma edasi saatmata seisawad. Wõtsin woormehe ja sõitsin paluma edasisaatmist. Lubati. Dotan jälle, teadmata, millal abi riigi poolt ilmub.

Oma elusolemise eest awaldan südamlitku tänu Põltsamaa Wigastatud Sõjameeste Ühisuse osakonna eestseisusele, kes püüdata on töötanud, et abi anda terwise ja töõjõu kaotanud inwaliididele. Niisama ka südamlit tänu korjanduse ja pidu korraldajatele, mis 1. mail s. a. kohalikus seltsimajas toime pandi. Soowin osakonna eestseisusele ka edaspidi endist raugemata püümust.

E. Wajakas.

Põltsamaal, 5. augustil 1920. a.

Rüstimised ja kostmised.

Inwaliid nr. 2.

Pensjoni maksmises on süüdi riigivalitsus-asutused.

Siendus.

Mõistet segaw trüüwiga on juhtunud „Inwaliid“ nr. 3, artiklis: „Kus on inimlikkus?“, sõna teedeministri asemel peab olema teedemõister.

Toimetuse.

Wastutaw toimetaja: August Weiper.

Wäljaandja: E. W. Wigastatud Sõjameeste Ühisus.